

ТВОРЧИСТЬ І. КОТЛЯРЕВСЬКОГО У СВІТЛІ СУЧАСНИХ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИХ КОНЦЕПЦІЙ

Ткачук М. П. Творчість Івана Котляревського: антропологічний та естетичний дискурс: Монографія. – Суми: Вид-во СумДУ, 2009. – 216 с.

У монографії М. Ткачук докладно та багатопланово за допомогою сучасного теоретико-методологічного інструментарію аналізує творчість зачинателя класичної української літератури Івана Котляревського. У центрі дослідницької уваги перебуває славнозвісна “Енеїда”, з публікації якої розпочався відлік нового часу в історії українського письменства. На новому науковому і світоглядному рівні, у світлі антропологічного дискурсу автор монографічного дослідження подає великий масив фактів, оцінок та коментарів, що стосуються життя і творчості видатного автора.

Виявляючи компетентність і досвідченість у панорамному огляді культурологічної і літературознавчої інформації, М. Ткачук залишається уважним до попереднього досвіду осмислення поеми й переконливо доводить власну дослідницьку концепцію. У широкому контексті аналітичного й фактичного матеріалу він кваліфіковано аргументує думку про те, що, “травестуючи “Енеїду” Вергілія, Котляревський у художній канон класичної поеми вклав широкий просвітницько-епістемологічний народний і національний зміст” (133). Докладний і вдумливий аналіз художньо-зображальної палітри твору, характеристика персонажів, глибоке проникнення у смислову структуру тексту, динаміка розвитку сюжету, специфіка жанрово-сюжетної організації тексту дозволили авторові монографії обґрунтовано ствердити оригінальність і художню самодостатність “Енеїди”, акцентувати неповторний національний колорит, достовірність відтворення в ній щоденних реалій буття народу, конкретно-історичну деталізацію художніх образів, а також зосередити увагу на актуальності громадських, національних і ментальних проблем українців та інших народів Європи. Водночас дослідник проникає у сферу тонких естетико-філософських спостережень, концептуально важливих узагальнень стосовно глибоких процесів і логіки розвитку вітчизняної літератури, культури, історії. Послідовно вирішуючи конкретно поставлені завдання, М. Ткачук показує “Енеїду” Котляревського в широкому літературному й філософському

контексті, уточнює характер її взаємодії з вітчизняною та європейською духовно-культурною традицією. Поема розглядається в зіставленні з творами Ф. Рабле, Данте, Сервантеса, Т. Мора, Д. Свіфта, М. Гоголя, Т. Шевченка та ін. Це дозволяє увиразнити її культурно-філософський зміст, запропонувати оновлену і глибшу інтерпретацію деяких основних сюжетно-естетичних моментів. Літературознавець розкриває динаміку та перспективи художньої системи “Енеїди” в широкому інтертекстуальному полі, актуалізує її безпосередню причетність до процесів світового літературно-культурного розвитку.

Попри всю багатовекторність та різноплановість проблемно-дослідницької палітри монографії, її сутнісне ядро виразно скероване на те, аби показати, що поема тотально закорінена у глибинні національні пласти народного життя, чим і визначається новаторський характер твору, його епохальне значення для історії та культури України як визначального “фактора художнього прогресу в українській літературі і важливого чинника її розвитку у ХІХ столітті”. Дослідник говорить про повнокровність, цілісність і виняткову майстерність художньо-естетичного змалювання картини національного буття в цій “народній епопеї”, звертає увагу на утверджений у ній волелюбний і державотворчий потенціал народних мас, оригінально актуалізує проблему відродження Трої-України, української культури та мови. Науково компетентно М. Ткачук простежує особливості змалювання найважливіших ознак національного

характеру українця в художньому світі “Енеїди”. Науковець слушно зазначив силу входження національного елемента в концепцію людини в Котляревського і справедливо пов’язав питання про національний характер “з національною ідеєю свободи, історією і культурним міфом. Наскрізним є мотив національного буття, сенс пошуків волі як окремої особистості, так і народу, що пливе у морі часу, відбиваючи драматизм українського буття взагалі” (168).

Наукові обґрунтування та висновки монографії М. Ткачука набувають особливої цінності і значущості в порівняльно-типологічному контексті білоруської літературознавчої науки. Відомо, що історія взаємозв’язків білоруського й українського народів позначена особливою духовною близькістю, котра ґрунтується на почутті спільних слов’янських коренів, етнічній і мовній подібності, має багато спільного у шляхах, пріоритетних тенденціях і напрямках громадсько-культурного й літературного розвитку. Загальний досвід відносин вирізняється незмінною та міцною зацікавленістю художньо-інтелектуальними надбаннями сусідів, інтенсивним і плідним взаємообміном духовними цінностями. Сам феномен виходу “Енеїди” у світ мав широкий резонанс не тільки в Україні, а й у Білорусі. Змодельована Котляревським художня стратегія відображення національного образу світу крізь оптику сміхової культури знайшла тут своїх прихильників і послідовників. Українська “Енеїда” стала одним із вагомих творчих імпульсів пробудження й активізації духовно-культурного життя в Білорусі на початку ХІХ ст. В орбіті художньо-естетичних відкриттів Котляревського перебуває білоруська травестійна поема “Енеїда навиворіт”, із якої, по суті, бере свій початок нове білоруське письменство. Сьогодні важко переоцінити значення цього твору, автор якого, за словами А. Кіркора, “відмінно знав народ, його характер, звичаї, і володів мовою, як мало хто. Його гумор, вміння передавати народні сцени знаменують геніальні здібності” [2, 326]. Поема тривалий час вважалася анонімною, і тільки завдяки невтомним науковим пошукам Є. Карського, Г. Кисельова,

І. Басса було встановлено, що її автор В. Равинський. Академік Є. Карський вважав, що білоруський поет, створюючи свою оригінальну поему, спирався передусім на досвід Котляревського. Ця залежність спостерігалася й у заголовках раних списків: перший список, який зберігся серед паперів О. Бодяньського, має назву “Уривок з 1-ої пісні Енеїди, вивернутої навиворіт Білоруською мовою на зразок Малоросійської Котляревського паном Мисловським (в губ. Вітебську)” [див.: 3].

Білоруська “Енеїда”, як і українська, – це національно самобутнє художнє явище, яке розкриває своєрідний і унікальний космос народної матеріально-побутової та духовної культури білорусів, змальовує колоритну постать білоруського селянина, його звички, спосіб життя, світ мрій, почуттів. А широковідомий міфологічний мотив пошуків Енеєм “Нового Риму” в контексті обидвох травестійних поем трансформується в концептуальну ідею пошуків втраченої батьківщини, відбудову державності, що надає творам виняткової патріотичної пафосності й національної змістовності. Ці чудові пам’ятки витонченої словесності створили міцний фундамент для подальшого розвитку літератури та культури в Білорусі й Україні, спроєктували вектор їх поступу в напрямку демократизму та гуманізму, життєствердного пафосу, традицій епічного погляду на реальність, а також визначили характер розвитку гумористично-сатиричних жанрів. Поеми відіграли виняткову роль у національному пробудженні народів, відродженні потягу до національної самоідентичності, органічного розвитку мови й духовності.

Відомий дослідник білоруської літератури ХІХ ст. Г. Кисельов звернув увагу на особливе місце української та білоруської поем серед національних травестійних “Енеїд”, визначивши їх неповторні естетичні риси, морально-смыслову наповненість реаліями народного життя: “У творах білоруського та українського поетів найменше залишилося від Вергілія. У них вирує, переливається, сяє всіма барвами народне життя. Обидві “Енеїди”, білоруська та українська, вирізняються прогресивними поглядами авторів, чого не скажеш, наприклад, про твір

Осипова. Антипанські, антикріпосницькі акценти в білоруській “Енеїді” навіть ще сильніші, бо писалася вона, як видно, пізніше, коли соціальні питання набули ще більшої гостроти. Автори обох “Енеїд” з однаковою майстерністю послуговувалися народною мовою, показували її величезну гнучкість і художню силу, її здатність стати літературною мовою. Обидві “Енеїди” мають надзвичайно велике історичне значення, оскільки стали першими великими віршованими творами своїх літератур нового часу” [1, 137].

Слід зазначити, що українські та білоруські вчені впродовж тривалого часу активно працювали над дослідженням цих творів, тому наукова бібліографія

багата за обсягом і змістом. Проте шляхетне завдання випробувати можливості сучасних методів на вже добре вивченому літературному матеріалі кінця XVIII ст., яке поставив перед собою відомий український літературознавець М. Ткачук, виглядає спокусливим і перспективним. Цілісний зміст і форма монографії засвідчують, що такий підхід дозволив її автору по-новому поглянути на хрестоматійні твори І. Котляревського, проаналізувати їх в оригінальному ракурсі, переглянути окремі звичні оцінки та успішно переставити акценти, керуючись винятково принципами об’єктивного наукового аналізу та синтезу.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Гісторыя беларускай літаратуры XI-XIX стагоддзяў: У 2 т. – Т.2. Новая літаратура: другая палова XIII-XIX стагоддзе.* – Мінск: Беларускае навука, 2007.
2. *Животисная Россия.* – СПб.; М., 1882. – Т.3.
3. *Карський Є.* Білоруська Енеїда навиворіт // *Збірник Харківського історико-філологічного товариства.* – 1909. – Т.18.

Отримано 4 листопада 2010 р.

Жанна Шаладонова
Переклад з білоруської М. Данілевич
м. Мінськ (Білорусь)

ЖАНРОВО-СТИЛЬОВІ АСПЕКТИ ТВОРЧОСТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Збірник наукових праць

Жанрово-стильові аспекти творчості Лесі Українки: Збірник наукових праць / Наук. редактор В. Гуменюк. – Сімферополь: Світ, 2010. – 160 с.

У збірнику висвітлено особливості поетики Лесі Українки в контексті літературно-мистецького процесу доби раннього модернізму (кінець XIX – поч. XX ст.). Книжка містить два розділи: 1) Авторський стиль у співвіднесенні зі специфікою жанрів; 2) Драматургічні осягнення поетики в координатах жанру і стилю. Автори збірника у своїх статтях наголошують на багатогранності жанрової палітри досвіду видатної поетеси.

С.С.

Наші
презентації